

ДЗВОНОЗНАВЧІ КОМПЕТЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті вперше розглянуто проблему формування дзвонознавчих компетенцій у системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Встановлено, що якість їхньої фахової освіти у сфері педагогіки дзвонарства значною мірою залежить від розроблених дидактичних умов. Серед них важливе місце займає виконання системи творчих завдань, що моделюють майбутню професійно-педагогічну діяльність педагогів-музикантів.

Ключові слова: учитель музичного мистецтва, компетенції, дзвонознавство, педагогіка дзвонарства, творчі завдання.

Постановка проблеми. Стрімкі освітні реформи в Україні, зростання соціальних запитів до музичної освіти та реальний стан підготовки випускників музичних спеціальностей вищих навчальних закладів ставлять високі вимоги до рівня професійних якостей майбутніх учителів музичного мистецтва. Складовою такої підготовки є їхня компетентність у сфері виховання школярів засобами складових дзвонарської культури.

Пріоритетні напрями державної політики стосовно постійного підвищення якості освіти (оновлення її змісту, методів і форм організації навчально-виховного процесу), зокрема, вимоги до формування різнобічно розвиненої особистості вчителя музичного мистецтва та його професійних якостей висвітлено в державних документах про вищу освіту [4; 9].

Зростання кількості наукових досліджень психолого-педагогічних основ використання дзвонарства у виховній роботі зі школярами свідчить про неабиякий інтерес науковців до цієї галузі мистецтва. Вивчаються шляхи підготовки майбутніх педагогів-музикантів до використання відомостей про дзвони та їхню музику в роботі з дошкільниками [2], формування інтересу майбутніх учителів до складових дзвонарської культури й застосування педагогіки дзвонарства в роботі зі школярами [3; 6].

Однак, зазначена діяльність гальмується низьким рівнем компетентності педагогів, зокрема вчителів музичного мистецтва у сфері дійового використання виховних аспектів дзвонарства, що зумовлено низкою об'єктивних і суб'єктивних причин. Тому, метою та завданнями нашої статті є розкриття змісту дзвонознавчих компетенцій у системі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, окреслення дидактичних умов покращення якості їхньої фахової освіти у сфері педагогіки дзвонарства, опис системи творчих завдань, що моделюють майбутню професійно-педагогічну діяльність педагогів-музикантів.

Одним із найважливіших завдань педагогічної науки й практики є підготовка такого фахівця, який відповідає цілям, змісту, методам і засобам навчання та виховання зростаючої генерації. При цьому йдеться не лише про підготовку розуму й рук людини до виконання заздалегідь визначених функцій, а й про незмірно більше – психофізичний склад особистості виховуваного нами студента – майбутнього вчителя. Він має бути сформований на рівні свідомості, і на підсвідомому рівні з установкою на педагогічну діяльність, яку йому належить здійснювати. Нас цікавлять питання та проблеми, пов'язані з професійною

підготовкою майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме формування в них компетентності до використання педагогіки дзвонарства. Включення її елементів у систему підготовки майбутніх освітян зумовлює формування особистісної царини фахівця, яка відповідає викладеним вище вимогам.

У педагогічних джерелах компетенція – це відчужена від суб’єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Результатом набуття компетенцій є особистісна характеристика, забарвлена позитивним ставленням до предмета діяльності [1, с. 409]. Відповідно зазначається, що “професійна компетентність (компетентність фахівця, компетентність професіонала) – система особистих якостей, знань і умінь, які зумовлюють готовність і здатність фахівця (професіонала) здійснювати професійну діяльність у контексті наявної соціально-економічної та соціокультурної дійсності (реальності), що дає змогу в процесі інкорпорації індивіда у професійне співтовариство проводити “вимір” його відповідності професійній компетенції” [5, с. 366].

Підвищення у студентів рівня компетентності в царині використання дзвонарського мистецтва в роботі з підлітками включає оволодіння педагогами-музикантами професійними функціями та знанням виховного потенціалу дзвонарства. Введення дзвонарських компетенцій у нормативну й практичну складову освіти дасть змогу усунути суперечності між засвоєнням студентами теоретичних знань та їхнім практичним використанням для розв’язання конкретних життєвих завдань. Нами бачиться така структурно-функціональна модель підвищення рівня дзвонарських компетенцій у майбутніх учителів музичного мистецтва (рис. 1).

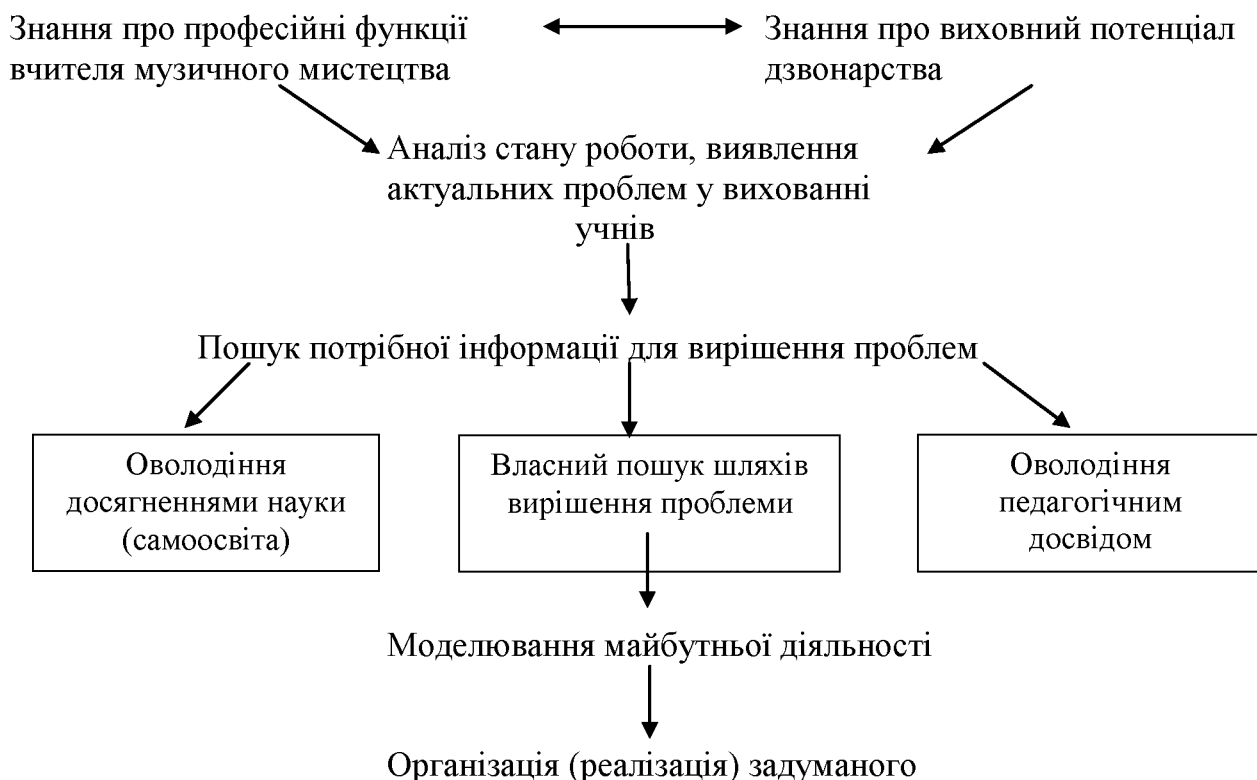

Рис. 1. Структурно-функціональна модель підвищення рівня компетентності майбутнього вчителя музики у сфері використання дзвонарства в роботі зі школярами

У ході налаштування майбутніх учителів до переходу від монологічного викладу матеріалу на діалогову взаємодію зі школярами (вважаємо це вельми типовим освітянським ускладненням) у пригоді стають інтерактивні методи навчання. Вони передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор і спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації. Таке навчання сприяє кращому формуванню професійних компетентностей, виробленню потрібних ціннісних орієнтацій, створенню атмосфери співпраці, взаємодії.

Із метою реалізації поданої моделі у нашій практиці діяльності передовсім ознайомлюємо студентів із взірцями кращого досвіду виховної роботи з підлітками стосовно формування в них інтересу до дзвонарства. Так, для цього використовують не тільки цікавий кампанологічний матеріал, а й різні методичні прийоми включення вихованців у творчу діяльність. Першочерговим завданням постає наповнення змісту уроків музичного мистецтва привабливими дзвонарськими відомостями, використання інтерактивних вправ та ігор. Мистецько-педагогічний аналіз творів, де звучать дзвони чи імітується їхнє звучання, привертає увагу до значення дзвонів, добре спонукає до своєрідних роздумів. Застосування інтерактивних вправ та ігор на уроках активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів, сприяє глибшому пізнанню складових дзвонарської культури свого краю та формуванню до неї інтересу. Його розвитку допомагає створення низки стимулюючих ситуацій. Важливим засобом плекання поваги до складових дзвонарської культури є включення підлітків у краєзнавчу, музикологічну пошукову роботу. Усе це виступає запорукою не тільки духовно-морального збагачення школярів, але й їхнього оздоровлення.

Серед творчих завдань, які виконують студенти, є розробка «Семихвилинок-цікавинок *Чи знаєте ви, що...*». У їхній зміст треба включити, для прикладу, повідомлення: ...найдавніший повністю збережений із давніх пам'яток – дзвін 1341 року нині використовується із ще більшим 1933 року (Андрей) виготовлення (вони знаходяться на дзвіниці Львівського Святоюрського храму); ...попередником дзвона в богослуженні було било чи клепало; ...музика дзвонів лікує не тільки тіло, а й душу; ...за допомогою дзвонів визначають погоду; ...дзвонами вмілі виконавці розганяли грозові хмари, оберігали село від граду; ...правильне розміщення дзвонів на дзвіниці, зручне прив'язування шнурів до язиків, аби дзвонити одночасно багатьма дзвонами, називається балансуванням; ...била та дзвони ще й нині використовуються в монастирях для позначення розпорядку дня; ...у богослужбових книгах, написаних церковнослов'янською мовою, дзвін називали «колокол», що потім перейшло й у російську мову; ...ударник, яким б'ють у дзвін, ще називається серце, язик, било; ...майстри гри на дзвонах, аби бити у них, використовують руки, ноги, прив'язують шнури до пояса, іноді й зубами тримають кінець мотузки від дзвона; ...найбільший із дзвонів на дзвіниці називається благовісник, а ще є малі або задзвінні, середні, постові (від слова *пост*), поліелейні; ...композитори, наприклад Б. Шиптур, для імітації звучання дзвона використовують щонайменше три оркестрові інструменти; ...феномен звучання дзвона пояснюється тим, що після вдарення в його ударне кільце, поступово починає вібрувати в верх корпусу й видавати свої призвуки, які накладаються один на одний, складаючи своєрідний акорд; ... виготовлені із самого тільки срібла дзвони погано звучать, адже оптимальним для них сплавом є поєднання 80% міді та 20 % олова.

Під час підготовки студентів до дидактичної гри на занятті серед творчих завдань старшим підліткам необхідно передбачити такі: “Налаштуватися до турніру-вікторини (гуртової творчої справи *Ту-Ві*) “Дзвонарська культура України”: розподілити учасників на чотири групи (кожен готує по п’ять-шість запитань, згодом у команді вибирають з усіх питань п’ять найкращих, які ставлять група групі почергово). Рекомендуємо в підготовці скористатися джерелами: *Кіндратюк Б. Дзвонарська культура України та його ж “Історія української літератури” Михайла Грушевського як органологічне джерело* (вони є в мережі-інтернет: Івано-Франківська обласна наукова бібліотека – Медіатека). Підготовка до такої дидактичної гри сприяє розвитку пізнавальних інтересів і вмінню їх задовольняти, формуванню здатності майбутніх педагогів долати типові труднощі в роботі зі школярами. Водночас удало підібрані ілюстрації в щойно названих джерелах переконують у тісній взаємодії різних видів мистецтва. Це постане в нагоді при проведенні уроків зі школярами-восьмикласниками із такого нового предмета як *Мистецтво*.

У зміст підготовки майбутніх освітян також включаємо вміння налагоджувати діяльність шкільної музикологічної лабораторії з історії розвитку дзвонарства. Плеканню їх інтересу сприяє відвідування дзвіниць, ознайомлення з історією формування на ній набору дзвонів, їхнім придбанням. Організуються реальні чи віртуальні поїздки на традиційні фестивалі дзвонарського мистецтва в м. Дніпро (Монастирський острів), м. Луцьк (середньовічний замок Любарта), монастирі Преображення Господнього, що на Ясній Горі в с. Гошеві Долинського району Івано-Франківської області. Вельми корисною є екскурсія до відбудованої дзвіниці Кисво-Михайлівського Золотоверхого монастиря, на якій встановлено карильйон (він щогодини за допомогою електронного устаткування б’є на своїх дзвонах ту чи іншу мелодію). Під час екскурсії до Музею дзвонів у Луцькому замку наші вихованці переконуються про повсюдне використання дзвонів, адже серед експонатів є не тільки церковні ідіофони, а й із морських суден, залізничних вокзалів, пожежних частин.

Із метою переконання майбутніх учителів у давній значущості для людей дзвонів і дзвонінь, збагачення комунікативної компетенції студентам пропонується розробити взірці діалогів із підлітками, у яких педагог максимально застосовував би дзвонознавчі народні прислів’я та приказки в спілкуванні зі школярами. Для цього майбутні педагоги, наприклад, опрацьовують статтю Б. Кіндратюка “Дзвонарство в українському галицькому мудрослів’ї, згромадженому та поясненому Іваном Франком” [8] і моделюють виховання дітей такими своєрідними засобами.

Формуючи в майбутніх учителів слухацькі компетенції під час сприйняття дзвонарських композицій, пропонується вжитися в них, як в особливий, створений дзвонарем, мистецький світ, проникнутися особливою атмосферою дзвонінь, відчуті її, спробувати усвідомити те бачення життя, яке приховує в собі музика дзвонів і яке слухач мав би відчуті й зрозуміти [6, с. 184–185].

У ході мистецько-педагогічного аналізу сприйнятих композицій музики дзвонів акцентуємо увагу майбутніх педагогів-музикантів на тому, що дзвоніння виступає важливим чинником психокоригування поведінки зростаючої особистості, розширення її енергетичного простору. Відбувається злиття свідомості людини, її організму й звучання цих ідіофонів у єдину енергетичну систему. Не випадково дослідниками зауважується, що така “музика має здатність

у середовищі художньої взаємодії виховувати певний уклад психіки (етос), служить засобом психоемоційного очищення (катарсис)” [6, с. 185].

Із метою формування вмінь і навичок студентів використання виховного потенціалу музики дзвонів в роботі з підлітками, пропонуються інші творчі завдання. До прикладу, під час підготовки до практичного заняття з методики музичного виховання зібрати потрібні відомості про дзвонарство тієї місцевості, де вони проживають й написати коротке повідомлення. Серед таких відомостей може бути детальний опис дзвонів (їхня кількість, вага, розміри, оздоблення, рік відливання, визначення трьох-чотирьох обертонів тощо), встановлення функціонального призначення цих ідіофонів (закликання на богослужіння, повідомлення про найбільш урочисті його місця, дзвоніння на сполох, розмірення плину часу та ін.). Згодом на занятті вчимо майбутніх педагогів використовувати ці відомості під час проведення уроків музичного мистецтва в школі.

1. Бібік Н. Компетенції / Н. Бібік // Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Кремень. – К. : Юрінком, 2008. – С. 409.

2. Вознюк Л. Формування інтересу майбутніх педагогів до вивчення дзвонознавства / Л. Вознюк, Б. Кіндратюк // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XXII–XXIII. – С. 256–263.

3. Вознюк Л. Підготовка майбутніх учителів музики до використання дзвонарства в роботі з молодшими школярами / Л. Вознюк // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. XXVIII–XXIX. – С. 78–83.

4. Закон України “Про вищу освіту” // Урядовий кур'єр. – № 146. – 13 серп. 2014 р. – С. 1–8.

5. Кропотова Н. Професійна компетентність (опит трансдисциплінарного дослідження) / Н. Кропотова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УПА, 2007. – № 16. – С. 356–368.

6. Кіндратюк Б. Духовне здоров'я школярів і музика дзвонів: етнопедагогічний аспект : наук.-метод. посіб. / Б. Кіндратюк. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – 270 с.

7. Кіндратюк Б. Дзвонарство на сторінках “Історії української літератури” Михайла Грушевського / Б. Кіндратюк // Українська музика: щоквартальник. – Львів, 2016. – Ч. 3 (21). – С. 5–17.

8. Кіндратюк Б. Дзвонарство в українському галицькому мудрослів'ї, згромаженому та поясненому Іваном Франком / Б. Кіндратюк // Обрії : наук.-педагог. журнал. – Івано-Франківськ, 2016. – № 2 (43). – С. 17–19.

9. Національна доктрина розвитку освіти України // Всеукраїнський громадський тижневик. – 2002. – № 26. – С. 2–4.

In this article the problem of forming bell-ringing study competence was firstly described in system of preparation for future teachers of music. Was found that the quality of their professional education in pedagogic view of bell-ringing depends largely on the developed teaching conditions. The significant place takes performance of creative tasks, that simulate future professional and educational activities of teachers-musicians.

Key words: *music teacher, competence, bell-ringing art, bell-ringing pedagogics, creative tasks.*

doi:10.15330/esu.10.41-45